

Joško Božanić
Komiža, Split

TRIDESET GODIŠTA SPLITSKOG DIJALEKTOLOŠKOG ČASOPISA ČAKAVSKA RIČ

Upravo se u prosincu 2002. navršilo osam godina od smrti utemeljitelja i dugogodišnjeg glavnog urednika splitskog dijalektološkog časopisa *Čakavska rič* – istaknutog hrvatskog lingvista i dijalektologa dr. Radovana Vidovića. Ovim dvobrojem, što ga Uredništvo *Čakavske riči* posvećuje njenu utemeljiteljju, splitski dijalektološki časopis navršava trideset godina svoga izlaženja. Značajan je to gôd u povijesti ne samo jednog časopisa, već i hrvatske dijalektologije.

Ovim dvobrojem *Čakavske riči* zaokružena su tri desetljeća sustavnog znanstvenog istraživanja čakavskog narječja što ga je 1971. godine pokrenuo profesor Vidović skupa s akademikom Cvitom Fiskovićem, akademikom Daliborom Brozovićem i profesorom Hrvojem Morovićem.

Trideseta obljetnica ovoga časopisa prilika je za pogled na prijedeni put koji je započeo 1971. godine u okviru djelatnosti splitskog Pododbora Matice Hrvatske, a na inicijativu profesora Radovana Vidovića koji, u trenutku buđenja hrvatske nacionalne svijesti, definira vlastiti program doprinosa nacionalnoj kulturi i znanosti, a to je program istraživanja i valoriziranja »književnojezične baštine kojoj HRVATSKI ČAKAVAC ikavac *Splićanin Marko Marulić* stoji na početku«, kako to ističe Uredništvo ČR, zapravo glavni urednik u posljednjem tekstu što ga je napisao prije svoje smrti.¹

Ovom prilikom valja se sjetiti da je taj posljednji broj *Čakavske riči*, što ga je potpisao kao glavni urednik profesor Radovan Vidović, objavljen u dramatičnim okolnostima kada je državna administracija bila uskratila financiranje jedinom hrvatskom dijalektološkom časopisu – *Čakavskoj riči*. »A onda je došla ‘pohvala’

---

¹ Tekst Uredništva “Čakavska rič (1971. – 1994.)”, ČR XXII, br. 2., str. 157 – 158.

Prof. dr. RADOVAN VIDOVIĆ
(1924.-1994.)

republičke *Komisije za časopise*, 'pohvala' i 'zahvala' za onih četvrt stoljeća rada i afirmiranja, u zemlji i inozemstvu. Ili, došao je slon u staklarsku radnju! Komisija se nije udostojala ni oglasiti, ni obavijestiti, nego u autentičnome stilu *more balcanico*, podmuklo časopis su ukinuli, onemogućili!!!«²

Dogodilo se to ujesen 1994. godine, neposredno pred smrt glavnog urednika Čakavske riči – profesora Radovana Vidovića. Ukidanjem financiranja jedinom nacionalnom časopisu za dijalektologiju nije marginaliziran samo jedan časopis već i predmet kojim se on bavi – čakavsko narječje hrvatskoga jezika. Svojim restriktivnim škarama državna je birokracija presudila jednom časopisu i jednom istraživačkom poduhvatu koji je ostavio u hrvatskom jezikoslovlju duboke tragove. Dogodilo se to u vremenu kada je identitet hrvatskoga jezika deklarativno visoko uzdignut na skali vrijednosti kojima se potvrđuje i određuje identitet nacionalnog bića hrvatskoga naroda.

Da bi paradoks bio veći, neposredno prije tog događaja, profesoru Vidoviću uručeno je visoko međunarodno priznanje za njegov rad na istraživanju maritimnog leksika. *Istituto di Ricerca delle Fonti per la Storia della Civiltà Marinara Picena* dodjeljuje profesoru Vidoviću zlatnu medalju za njegov *Pomorski rječnik* i sveukupno njegovo leksikografsko djelo koje je u najvećoj mjeri zaokupljeno istraživanjem pomorskog leksičkog blaga. Ugledni talijanski istraživač jadranske maritimne povijesti i direktor spomenutog Instituta iz San Benedetto del Tronto, gospodin Gabrielle Cavezzi, dolazi u Split ujesen 1994. da bi profesoru Vidoviću dodijelio najveće priznanje ovog Instituta – zlatnu medalju – za njegove zasluge na istraživanju maritimnog leksika istočne obale Jadrana.³ Bilo je prekasno (zbog bolesti) da bi profesor Vidović to visoko priznanje mogao primiti osobno, ali bio je pravi moment, to jest posljednji, da na kraju životnoga puta jedan znanstvenik, koji je dobar dio svog radnog vijeka posvetio istraživanju nacionalne maritimne leksičke baštine, i promociji svoje zemlje kao pomorske i mediteranske, za taj svoj posao dobije priznanje i to - od jednog talijanskog maritimološkog instituta.

Nagrada profesoru Vidoviću za njegov predan rad jest svakako i ova trideseta obljetnica njegova časopisa što je ovom prigodom okupio niz vrsnih radova eminentnih hrvatskih lingvista i dijalektologa koji su tim svojim priložima omogućili

² i.e. str. 158.

³ G. Cavezzi odazvao se pozivu Uredništva da napiše za ovaj dvobroj Čakavske riči osvrt na djelo profesora Vidovića. Njegov tekst objavljujemo ovdje.

da ovo izdanje Čakavske riči bude dostojno jubileja hrvatske dijalektologije i imena utemeljitelja ovog jedinstvenog dijalektološkog časopisa u Hrvatskoj.

Pojava Čakavske riči početkom sedamdesetih godina koincidira s vremenom kad je čakavski idiom definitivno izgubio svoj vitalitet. To je vrijeme kada se radikalno na prostorima čakavštine mijenjaju temelji egzistencije. Tradicionalan način života uzmiče pred turističkom ekspanzijom koja mijenja stoljećima ustaljene navike, običaje, jezik. Stara je generacija na odlasku, a cjelokupno njeno iskustvo, koje je ponajviše usmenom predajom baštinjeno i održavano stoljećima, mladima postaje nezanimljivo budući da su okrenuti izvorima informacija koje nudi globalna medijska komunikacija. To je vrijeme u kojemu organska ljudska zajednica, koja je stoljećima održavala svoj vlastiti organski idiom, postaje sve manje moguća. Intenziviranje komunikacije na globalnom prostoru poništava granice organskih zajednica koje su ujedno i granice organskih idioma određene u prostoru ponajčešće dosegom zvuka zvana s mjesnog kampanela, a u vremenu - sjećanjem najstarijih njenih članova.

U tom vremenu, dakle, početkom sedamdesetih, pojavljuje se u Splitu *Čakavska rič*, pojavljuje se onda kada nikakva nacionalna institucija ne provodi sustavna terenska istraživanja čakavskih govora zahvaćena već tada općim odumiranjem. Bilježenje, analiza i interpretacija žive govorne prakse posljednjih čakavaca, kao i mnogih manje poznatih ili nepoznatih pisanih čakavskih dokumenata minulih vremena, programski je zadatak koji ovaj časopis provodi od prvog svog broja objavljena 1971. godine. Bibliografija radova Čakavske riči, koju ovom prigodom objavljujemo, to najbolje potvrđuje.

Sa distance od osam godina, koliko nas dijeli od smrti utemeljitelja jedinog hrvatskog dijalektološkog časopisa čiji jubilej ovim dvobrojem obilježavamo, možemo reći da je *Čakavskom riči* i svojim *Pomorskim rječnikom* PROFESOR Vidović ostvario dvije neprolazne vrijednosti hrvatskog jezikoslovlja.

A kad je riječ o njegovu *Pomorskom rječniku*, valja istaknuti sljedeće: Ta knjiga prvi je suvremeni pomorski rječnik na hrvatskom jeziku. Golemu prazninu u nacionalnoj leksikografiji hrvatskoga naroda ispunio je upravo profesor Vidović ovim svojim kapitalnim radom. Svojevrstan je kuriozitet da Hrvatska kao mediteranska zemlja nije imala prije Vidovićeve *Rječnika* ni jedan reprezentativan suvremen rječnik koji bi okupio našu maritimnu terminologiju; brodograditeljsku, navigacijsku, ribarsku i meteorološku.

Hrvatska maritimna leksikografija pojavljuje se u 19. stoljeću. Od prvog rukopisnog rječnika u povijesti hrvatske pomorske leksikografije, od pojave *Rečnika rukokretnog po Jakovu Antunu Mikoč-u prvomu c.k. Naučitelju Brodoslovja u Reki 1852*, postoji težnja za stvaranjem hrvatskog nazivlja koje bi odmijenilo aloglotsku maritimnu terminologiju. Prvi hrvatski tiskani pomorski rječnik (na samo 17.stranica) pojavit će se 1870. Ovo djelce budućeg ravnatelja bakarske nautičke škole Bože Babića pod naslovom *Morski riečnik hrvacko-srbski usporedjen sa italijanskijem jezikom, od jednoga pomorca* (1870.) kao i potonja leksikografska djela ovog autora *Mladi mornar...* (1875.), *Nazivlje korita i jedrilja broda u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku* (1877), *Pomorski riečnik* (1901.) potaknuto je patriotskim nagnućem da se riječi stranog podrijetla, ma koliko stare bile, zamijene pod svaku cijenu domaćim nazivljem makar to nazivlje valjalo stvarati od često nezgrapnih dvočlanih neologizama. Radovan Vidović nasuprot ovoj »radikalno purističkoj« ili »neologističkoj« bakarskoj leksikografskoj školi, ističe doprinos »tradicionalističke« škole koju reprezentira leksikografsko djelo Jurja Carića, pomorca koji je znao kako je duboko uvriježen u svijesti naših pomoraca tradicionalan leksik što ga oni osjećaju svojim, a ne nametnutim i tuđim. Toj ideji priklonio se i Radovan Vidović. Njegov *Pomorski rječnik* rezultat je dugotrajna sustavnog proučavanja maritimnog leksika u pisanim dokumentima, ali i na živim vrelima usmene predaje. Cijeloga života Vidović je kontaktirao s pomorcima i ribarima, obilazio lučice i škverove, fotografirao i zapisivao leksičku građu. Za razliku od naših radikalnih purista, Vidović je znao da su riječi koje oni pejorativno nazivaju »noštromizmima«, naše hrvatsko jezično blago koje valja sakupiti i spasiti od zaborava u vremenu kada se radikalno mijenja tradicionalan način života uz more i na moru. A što su to »noštromizmi«? Valjda su to riječi pomorske koje nemaju službeni status u brodskom rječniku, jer su zapravo »iskrivljeni« aloglotizmi kojima se na brodu ne služi viša časnička kasta, ona učena, školovana, već ona neškolovana, pučka, čiji je reprezentant noštromo kao njen naviješ pozicioniran rang u brodskoj hijerarhiji. Radovan Vidović znao je da te »iskrivljene« riječi stranoga podrijetla u našem tradicionalnom maritimnom leksiku jesu zapravo aloglotizmi prilagođeni fonetskom, morfološkom i rječotvornom sustavu hrvatskoga jezika, da su te riječi prisutne stoljećima u govoru našeg morskog puka, da se ne dadu iskorijeniti nikakvim tobože patriotskim parolama ni purističkim rječnicima, da su te riječi naše, hrvatske jer ih hrvatski puk govori stoljećima i da su upravo te riječi dokaz našeg vjekovnog sudjelovanja u velikoj kovačnici jezika mediteranskog svijeta. Njegov *Pomorski rječnik* uvažava i neologizme koje je životna praksa

potvrdila, udomaćila, ali isto tako leksik narodni, tradicionalni u Vidovićevu Pomorskom rječniku ima ravnopravan leksički status.

Naš maritimni leksik i danas je na margini leksikološkog interesa u našem jezikoslovlju. Te teme nema ni u aktualnim purističkim leksikografskim raspravama, a bogme ni u *razlikovnim rječnicima*. Naš maritimni leksik ostaje po strani, na margini našega jezikoslovlja. Naši jezični standardolozi previdaju postojanje golema leksičkog blaga koje živi u usmenoj predaji malih organskih idioma u našem primorju i na otocima. Taj leksik ne predstavlja samo zanemareno nacionalno leksičko blago koje bi moglo biti vrelom bogaćenja normativnog leksičkog fonda hrvatskog jezika, već je i dokaz naše uključenosti u mediteranski kulturni i civilizacijski krug, možda više nego što je to bilo koji drugi segment hrvatske nacionalne kulture. Taj stav potvrđuje leksikografsko djelo Radovana Vidovića. »Govor naših pomoraca i primoraca« – kaže Vidović – »sa svim svojim usvojenicama iz pomorske terminologije drugih naroda, bilo onih koji su ovdje živjeli prije nas ili istovremeno s nama kao naši susjedi, jedan je od očitih dokaza kako smo se bili u stanju prilagoditi novim civilizacijama, njihovim materijalnim i kulturnim dobrima, uspostavljati kontakte, trgovinu i razmjenu dobara, primati i davati, kako smo se znali uključiti u mediteranski i evropski kulturni krug i na području brodogradnje, pomorstva i pomorske trgovine. Sposobnost prilagodbe, usvajanja, a da se pritom ne izgubi etnička i osnovna jezična samosvojnost i svijest, vitalno, izvorno, sposobnost djelovanja i stvaranja – to su bitne značajke našeg življa uz Jadran, naših pomoraca i primoraca pa u tome kontekstu nije mogla nešto bitno značiti niti je značila činjenica da je već od rana srednjeg vijeka naša pomorska terminologija, osobito nomenklatura brodogradnje i broda, bila puna riječi stranog porijekla, prvenstveno neolatinskog, i to baš mletačkog. To što su iredentisti potezali i takve pseudoargumente za svoje teze o talijanstvu Dalmacije samo je dokaz koliko je njihova argumentacija bila slabašna, pogotovo kad znamo koliko bi bio siromašan npr. venecijanski pomorski rječnik kad bismo iz njega izlučili sve tuđice: arabizme, grecizme, turcizme, katalonizme, provençalizme, đenovizme itd., itd.«

Svojim *Pomorskim rječnikom* i dijalektološkim časopisom *Čakavska rič* Radovan Vidović stekao je neprolaznu zaslugu i istaknuto mjesto u povijesti hrvatskoga jezika. U ovoj kutiji od papira, koju predstavlja trideset godišta *Čakavske riči*, splitskog Književnog kruga, pohranjena su stoljeća govorenja, zabilježena u trenutku kada je počelo sahnuti to čakavsko vrelo, na velikoj civilizacijskoj prekretnici vremena. Zabilježen je taj govor u trenutku njegova gašenja, a u vremenu kada najviše nacionalne institucije za istraživanje jezika nikakva sustavna

dijalektološka istraživanja na čakavskome području nisu provodila. Utoliko je dragocjeniji sadržaj ove kutije riječi koja se zove *Čakavska rič* koju je hrvatskoj nacionalnoj kulturi, ali i svjetskoj slavistici poklonio splitski i hrvatski lingvist i dijalektolog, Bračanin Radovan Vidović.